

A kegyes Jób gazdagsága

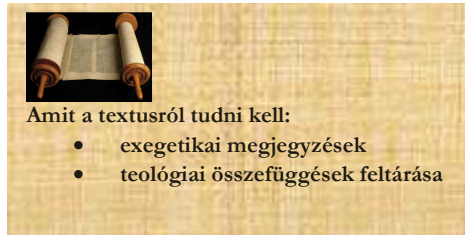
^{1,1}Élt Úc földjén egy Jób nevű ember, aki feddhetetlen és becsületes ember volt, félt az Istent, és kerülte a rosszat. ^{1,2}Hét fia és három leánya született neki. ^{1,3}Hétezer juh, háromezer teve, ötszáz pár ökör és ötszáz szamár volt a jószága, és igen sok szolgálja volt. Ez az ember tekintélyesebb volt minden keleti embernél. ^{1,4}Fiai lakomát szoktak tartani odahaza, mindegyik a maga napján. Ilyenkor üzentek három nőtestvérüknek, és őket is meghívták, hogy velük együtt egyenek és igyanak. ^{1,5}Amikor azonban a lakoma napjai sorra lejártak, értük küldött Jób, és megszentelte őket úgy, hogy korán reggel fölkeltek, és annyi égőáldozatot mutatott be, ahányan voltak. Mert azt gondolta Jób: Hátha vétkeztek a fiaim, és káromolták Istent szívükben. Így szokott tenni Jób minden alkalommal.

A Sátán rágalmazza Jóbot

^{1,6}Történt egy napon, hogy az istenfiak megjelentek, és megálltak az Úr előtt. Velük együtt megjelent a Sátán is. ^{1,7}Az Úr megkérdezte a Sátánt: Honnan jössz? A Sátán ezt felelte az Úrnak: A földön barangoltam, ott jártam-keltem. ^{1,8}Erre ezt mondta az Úr a Sátánnak: Észrevetted-e szolgálmat, Jóbot? Nincs hozzá fogható a földön: feddhetetlen és becsületes ember, féli az Istent, és kerüli a rosszat. ^{1,9}A Sátán így felelt az Úrnak: Nem ok nélkül féli Jób az Istent! ^{1,10}Hiszen te oltalmazod őt, a házáat és mindenét, amije csak van! Keze munkáját megáldottad, és jószága elszaporodott a földön. ^{1,11}De nyújtsd csak ki a kezed, és tedd rá arra, amije van, majd káromol még téged! ^{1,12}Az Úr ezt felelte a Sátánnak: Mindenét a kezedbe adom, csak rá magára nem vethetsz kezét! És eltávozott a Sátán az Úr elől.

Jób a bajban is istenfélő marad

^{1,13}Egyszer, amikor Jób fiai és leányai lakomáztak, és borozgattak elsőszülött testvérük házában, ^{1,14}hírnök érkezett Jóbhoz, és így szólt: A marhákkal szántottak, a szamarak pedig mellettük legelésztek. ^{1,15}De a sébaiak rájuk rontottak, és elvitték azokat, a legényeket pedig kardélre hányták. Csak én menekültem meg, hogy hírt adhassak neked. ^{1,16}Még ez beszélt, amikor megérkezett a másik, és így szólt: Istentől tűz hullott az égből, amely megégette, és elpusztította a juhokat és a legényeket. Csak én menekültem meg, hogy hírt adhassak neked. ^{1,17}Még ez beszélt, amikor megérkezett a másik, és így szólt: A káldeusok három csapatban rajtaütöttek a tevéken, és elvitték azokat, a legényeket pedig kardélre hányták. Csak én menekültem meg, hogy hírt adhassak neked. ^{1,18}Még ez beszélt, amikor megérkezett a másik, és így szólt: Fiaid és leányaid lakomáztak, és borozgattak elsőszülött testvérük házában. ^{1,19}De hirtelen nagy szél támadt a puszta felől, megrendítette a ház négy sarkát, az rászakadt a fiatalokra, és meghaltak. Csak én menekültem meg, hogy hírt adhassak neked. ^{1,20}Jób ekkor fölállt, megszaggatta köntösét, és megnyírta a fejét. Azután a földre esve leborult, ^{1,21}és így szólt: Mezítelen jöttem ki anyám méhéből, mezítelen is megyek el. Az Úr adta, az Úr vette el. Áldott legyen az Úr neve! ^{1,22}Még ebben a helyzetben sem vétkezett Jób, és nem követett el megbotrántoztató dolgot Isten ellen.

Jób 1. fejezet

Jób könyvének alapvető kérdése az isteni igazságosság problematikája, azaz egészen pontosan az a kérdéskör, hogy az ember életvezetése és sorsa egyensúlyban vannak-e egymással: a bűnös megkapja-e büntetését és az igaz a méltó jutalmát.

A zsoltárokból és a bölcsességirodalomból már bizonyos értelemben előkerül ez a kérdés, de nem a Jób-féle megközelítésből: az említett helyeken inkább a bűnösök virágzásának magyarázatát keresik a szentírók. Az igazak – meg nem érdemelt – szenvedése nem igazán kerül elő: pedig ez ugyanennek az egyensúlyvesztésnek a másik oldala. A Bibliában nagyon erős az életvitel–sors egyensúlyának gondolata, gyakorlatilag az egész Deuteronomi Történeti Mű (5Móz, Józ, Bír, 1–2Sám, 1–2Kir) alapmotívuma ez: Izrael balszerencséit mindig bűnei előzték meg, és a Nabukodonozor által előhozott „végső bukás” is a felhalmozott bűnök következménye. Ez a gondolat annyira erős és meghatározó, hogy még Jézus idejében is élő hermeneutikai elv az élet történéseinek megértésére (lásd a vakon született gyógyítását: „ki vétkezett: ez vagy a szülei, hogy vakon született?” Jn 9,1).

Jób könyve – illetve a könyv kerettörténete – arra tesz kísérletet, hogy az egyensúly megborulására hiteles és hihető teológiai választ adjon. Röviden összegezve: az igazak ártatlan szenvedése Isten próbatétele, amelyben az igaz ha megmarad igaznak, még nagyobb jutalomban részesül.

Jób könyve, ahogy mondtam: válaszkísérlet egy teológiai problematikára, tanító beszéd vagy parabola, nem történeti leírás. Ennek több nyoma is van: rögtön a könyv első két szava: „volt egy ember.” Ez a fajta nyitás idegen a héber elbeszélés-nyitásoktól, amelyekben az „és történt” a legáltalánosabb forma. Ez a nyitás – igencsak jellemző módon! – Nátán példázatánál (2Sám 12,1) illetve Jóás példázatos válaszában (2Kir 14,9) fordul elő. További példázatos elem az is, hogy sem Jób személye, sem lakóhelye nem behatárolható: egyaránt lehet száműzetésben élő zsidó vagy pogány, ettől a történet mondanivalója általános jelleget ölt. Jób ezen felül – a narrátor és Isten által többször is hangsúlyozottan – büntetlen, amely szintén a példázatos beszédek fekete-fehér szereplőit juttatja észbe, továbbá pont hét fia és három lánya van – mindkettő a teljesség száma, de a több fiúgyermek nagyobb isteni áldást implikál. Jób mindezen túl igencsak gyors egymásutánban érik a csapások (az egyik szolga még beszélt, de már jött is a másik a rossz hírral) – ez szintén lehet a példázatos történetfűzés része, de akár annak a népi bölcsességnek a megfogalmazása is, mely szerint „a baj nem jár egyedül.”

A példázatos elbeszélés tehát előhossa a maga válaszát a büntetlen, igaz ember ártatlan szenvedésére: Isten teszi próbára Jóbót. A sátán – szátán – nem a megtestesült gonosz, hanem az isteni próbatétel eszköze, az ő feladata napvilágra hozni Jób igazi személyiségét az őt ért szenvedések által. Szerepe nagyon sokban a katolikus teológiából ismert *advocatus diaboli*-éhoz hasonló, akinek feladata a szentté avatási eljárás során a vizsgált személy életének és cselekedeteinek megkérdőjelezése. A párhuzam talán nem véletlen, és nyilvánvaló, melyik volt előképe a másoknak.

Isten és a vádló, a szátán tehát egy olyan, csaknem formálisnak tűnő eljárás(t feltételező példázat) részei, amelynek célja, hogy az igaz ember igaz-volta bizonyítást nyerjen. Jób egész szenvedése és minden vesztesége ezt a célt szolgálja.

Az első „tárgyalás” eredményeképpen aztán Jób elveszíti a vagyonát és a gyermekeit – ez a csapás a konkrét veszteségen és annak fájdalmán túl a fizikai életben elérhető biztonságérzet teljes elvesztését is jelenti. Nincs mihez, és nincs kihez fordulni. A gyermekek pusztulásával ráadásul a jövő is elveszett: a nevének jövője, hiszen nincs, aki azt továbbvigye, és saját jövőbeli támaszai is, arra az időre, amikor már róla kell, hogy gondoskodjanak. Az események következményeképpen Jób kezéből kicsúszik saját életének irányítása, nincs uralma az események fölött, és a veszteség mértéke akkora, hogy nincs lehetősége a kárenyhítésre sem, a külső eseményekkel szemben teljesen lehetetlen.

Egyvalami azonban még megmarad: a saját maga fölötti uralom lehetősége, és ezt meg is őrzi: nem adja át magát a gyásznak vagy a fájdalomnak.

Prédikációvázlat

„Miért pont én?”

Az életben mindenkivel előfordulnak olyan helyzetek, események, amikor negatíve „kitüntetettnek” érzi magát, amikor életének több szegmensében is változással, romlással szembesül – ráadásul úgy, hogy nem szolgált rá. Automatikus ilyenkor a kérdés: „Miért pont én?” Ez a kérdés pedig magával hoz egy bizonytalanságot: a mai, modern ember számára azonban nem az lesz a kérdés, hogy Isten igazságos-e, hanem mivel a léte értelme, értelmes volta kérdőjeleződött meg, az egész élet értelme – és egyúttal Isten létezése kérdőjeleződik meg. A modern ember és gondolkodás számára az ártatlanul szenvedés problematikája eltéphetetlenül Isten létének megkérdőjelezéséhez kötődik. (Lásd még Holocaust, háborús mészárlások, gyermekhalálok stb.)

Jób könyve nem egyenes választ kínál erre a kételyre, hanem inkább egy másféle megközelítést.

1. Az eseményeknek létezhet egy olyan magyarázata, amely az ember elől rejtve marad

Jób nem tud Isten és a vádló beszédéről. A mennyei valóságnak csak a hatásai mutatkoznak meg az életében, már a történet kezdete előtt is, hiszen igaz ember – ennek megfelelően virágzó életet él (gazdagság, gyermekek; lásd pl. az első zsoltárt). Az életének van értelme, az életvitele és a sorsa egyensúlyban vannak egymással. Az élet megmagyarázható és kiszámítható. Itt a magyarázat nyilvánvaló. A szörnyű események mögött azonban nincs semmilyen „teológiai” logika, sőt, a gyerekek meghaltak, Jób „neve” semmivé lett: „Az igaznak az emlékezete áldott, de a bűnösök neve semmivé lesz.” (Péld 10,7)

Az élet káoszba süllyedt. Elvesztek a teológiai fogódzók – az anyagi, lelki fogódzók mellett. Az olvasó tudja, hogy nem ez a helyzet, de Jób számára nincs meg ez a lehetőség (lásd Reményik Sándor: A szőnyeg visszája c. versét)

2. A magyarázatba nem illő eseményeknek is helyük kell, hogy legyen az életben

A hit nem tagad, nem ragaszkodik a hazugsághoz egy-egy teológiai premissza védelmében. Jób a híreket hallva gyászolni kezd: elfogadja, ami vele történt, akkor is, ha ez nem illik bele az addigi tapasztalataiba, gondolkodásába. Ez az elfogadás nem minősít, Jób nem kiált igazságtalanságot, az eseményeket minden fájdalommal szembeállítva ellenére „csak” eseményeknek kezeli. Ennek alapja az, hogy a hit számára a jó és a rossz nem az emberből származik, hanem Istentől – tehát az események jó vagy rossz volta nem az emberi megtapasztalás függvénye. A hit számára az univerzum középpontja nem ő, hanem Isten, és elfogadja saját korlátoltságát (értelmének és érzékeinek véges felfogóképességét) a körülmények értékelésekor.

3. A hit legfontosabb cselekedete, hogy megpróbál megközelítést adni a magyarázatba nem illő eseményeknek is

„Mezítelen jöttem ki anyám méhéből, mezítelen is megyek el. Az ÚR adta, az ÚR vette el.” 1,21: olyan általános igazság ez, amely nagyon sok esetre nézve jó feloldása a veszteség-tragédiáknak: az ember csak sáfár az életben, minden csak ideiglenesen lett a gondjaira bízva (vagyon, sőt, a gyermekei is). Ezekért hálával tartozik, ezek nem a járandóságai.

Jób „magyarázata” így tehát a miéltre ugyan nem felel, sokkal mélyebbre hatol: arra, hogy igazából az embernek nincs semmije, és a halálba tart, ebből a szempontból pedig valójában csak idő kérdése, mikor érkezik el az elvesztés pillanata. Jób szemszögváltásra sarkall: a „színfalak mögé” nem vagyunk képesek belátni, de ha egész életünk ajándék-voltával tisztában vagyunk, a veszteségeink is más módon mérendők.

Jóbnak ebben a megközelítésében nincs út a létértelem zavarától Isten nemlétéig. Nem az a természetes, hogy *van* (gazdagság, biztonság, család), hanem az, hogy *nincs*, és ha mégis *van*, *az* az ajándék, és ha ez elvétetik, akkor csak a természetes állapot áll vissza.

Ez a „minden kegyelem” teljes jelentése, nem csupán az üdvösségre lecsupaszított és kihegyezett értelmezés.